

Svět patří nám, starcům!

KAŽDÁ DOBA MÁ SVÉ FRÁZE, TA NAŠE OPLÝVÁ ONĚMI O „AKTIVNÍM STÁŘÍ“

Není jisté pochyb, že průměrná doba dožití se za poslední dekády velmi změnila a svět, počínaje západními zeměmi, stárne, včetně jeho vládnoucí vrstvy. U nás ve střední Evropě jako bychom v tomto činili určitou výjimku z pravidla v porovnání s jeho zbytkem. Dva nejmocnější muži Ameriky, kteří budou opět soutěžit o prezidentské křeslo, se blíží osmdesátce, či ji už překročili. Je jistě zajímavá otázka, zda lidé, jejichž dětství spadá do čtyřicátých a mládí do padesátých let 20. století, mohou i s početným štábem správně porozumět dvacátým létům jednadvacátého století (Joe Biden byl senátorem už v dobách, kdy jsem býval gymnazistou s patkou do čela). I vůdcové jiných klíčových států jsou zhruba z této věkové kategorie: Čína (70), Rusko (70), Indie (72), Turecko (69). Je to vlastně podivuhodně vyrovnaná věková kohorta. Pamětník si vzpomene na pozvolné vyhánění Sovětského svazu a tehdy vzniklý pojem „gerontokracie“, zde pak je uvedeno jejich stáří při úmrtí: Brežněv (75), Andropov (69), Černěnko (73). Sovětské soudruzi tajemníci byli ovšem proti dnešním starcům v horším stavu, dílem kvůli menšímu pokroku tehdejších lékařských nauk, dílem kvůli hektolitřům vodky, tisícům papiros a přejídání. Ne že by podobné momenty v dějinách už nebyly: v roce 1900 bylo královně Viktorii 80, našemu Franzi Josefovi 70 let. Dnes víme, že jejich „starý“ svět s koloniemi, uniformami, rajkami na kloboucích a parádními salony už za patnáct let začal pomíjet... Ponechme teď stranou dlouhověké staroegyptské faraony Pepiho I. a II., je to už věru dávno a laik by se obával i nějakého renoncu v datování.

Jaká jsou vlastně specifika starců proti mladíkům? Známe to ostatně už na vlastní kůži. Vždycky mne podivuje a děsí, že Evropa, pomíneme-li přijímání migrantů, jimž pak vyčítáme, že „nesdílejí naše hodnoty“, v zásadě nespolehá na přirozenou reprodukci, ale na pokud možno co nejdelší prodloužení pracovního věku již žijících lidí. Je to jako strategie zahradníka, který se snaží podpíráním a hnojením prodloužit plodnost svých stromů, ale vysazuje sotva jaké. Jak to s takovým sadem musí v posledku dopad-

STANISLAV KOMÁREK
biolog a esejist

MOTOREM PŘEV RATNOSTÍ BYLI A JSOU, JAK VIDÍME DNES TŘEBA V ARABSKÝCH ZEMÍCH, HLAVNĚ MLADÍ MUŽI, ZEJMÉNA TI TROCHU VZDĚLANÍ A TROCHU NEZAMĚSTNANÍ.

nout, snadno odhadnou i ovocnáři začátečníci. Teprve nedávno mi ale došlo, jaké nemalé výhody tento stav státní moci skýtá. Ve státě dominovaném starci sotva dojde k převratu či nějaké zásadní revoluci – motorem převratností byli a jsou, jak vidíme dnes třeba v arabských zemích, hlavně mladí muži, zejména ti trochu vzdělaní a trochu nezaměstnaní. Stařík už na náměstí, kde hrozí vodní děla, či dokonce ostrá střelba, sotva půjde a musel by se věru nacházet ve stavu sebevražedného zoufalství: paradoxně čím méně ze života zbývá a čím mizernější hrozí být ten zbytek, tím více se na něm lpí, aspoň v průměru.

V systému, kdy je občan fatálně závislý na státním penzijním systému, má jej stát dokonale v rukou – stačí pohrozit nevelkým zkrácením, neřkuli obstavením důchodu, a každý dál tiše táhne ve své brázdě. Také u staříků prakticky nehrozí emigrace, která řadě států takřkajíc „znehodnocuje“ peníze investované do mladých (nepočtená mládež ovšem bude chtít z mnoha „penzistů“ odejít a bude ji nutno nahradit přistěhovalci či nějak administrativně přikovat). Vzhledem k tomu, že výrobu potravin dnes zvládnou řekněme dvě procenta populace a činnost většiny lidí je spíš administrativní a „nadstavbová“, jak by řekli marxisté, je celkem jedno, zda státem převáděné peněžní částky chápeme jako „mzdu“, nebo jako „penzi“. Za revoluce 1989 a poté znovu za covidu se opakovaně ukázalo, že činnost řekněme 80 % populace je aspoň krátkodobě zbytná – pouze produkce a distribuce jídla, vody a elektřiny, poskytování akutní lékařské pomoci a udržování komunikačních a dopravních sítí jsou opravdu nutné. Věřu bych ale nechtěl být řekněme v kůži šoféra městského autobusu, který má svůj džob vykonávat do sedmdesáti – třeba už potom ale budou busy automatické.

Čím že se ještě staří od mladých liší? Především je to větší opatrnost a touha po bezrizikovosti, což je ostatně heslo vepsané velkým písmem na štítě naší doby. Není tam zdaleka taková touha po „velkých činech“, ale snaha uchovat všechno pokud možno takové, „jaké to bylo“, což je zvláště paradoxní ve společnosti, kde technický pokrok přivádí do trysku úzká vrstva mladých „ajťáků“ a který jakžtakž brzdí masa

staříků. Celá západní společnost žije vlastně podobně jako zestárlí jednotlivci v pocitu, že sice „zatím jakžtakž dobrý“, ale to lepší už má máme za sebou (Čína tento jev zažívá jen fázově trochu posunutě, nejperspektivnější zemí je dnes možná Indie). V zásadě vidíme všude kolem sebe snahu nějak to „lepší minulé“ nakonzervovat pomocí různých technických fint, asi tak, jako si artritický kloub měníme za umělý. Každá doba má své fráze (Karel Čapek trefně říkal, že fráze není ustálené rčení, ale ustálené lhaní) a ta naše oplývá mimo jiné oněmi o „aktivním stáří“. Tak jako se za jedním rozzářeným stachanovcem skrýval veliký houf udřených a demotivovaných polootroků, skrývá se jedním osmdesátníkem, který s oněmi umělými klouby perfektně sjíždí slalomovou dráhu v Alpách, převeliké hejno těch, kdo se sotva vlečou z jednoho vyšetření na druhé.

Je dobrá otázka, zda je stáří trpělivé. Některé věci by svědčily pro to, že v něčem ano, ale v něčem je pravdou pravý opak. Rozhodně se horizont plánování krátí. Moje nebožka babička, která byla pěkným příkladem nepatologického stárnutí, říkala po osmdesátce vždycky na jaře: „Mám já tu mrkev letos nasejt, nebo ne? Dočkám já se jí ještě, nebo už ne?“ Poslední dva roky už ji kupovala v konzumu. Je sice obecně pravda, že starci jsou opatrnější a víc se o sebe bojí, ale je tam i určitý protiproud. Kardinál Tomášek, zamladá bezbarvý, opatrný a vůči komunistické moci

bojácny (proto mu vlastně mocní ten kardinálský klobouk povolili) se na stará kolena stával bojovným a je mi jen líto, že svatořečení blahoslavené Anežky České jsem prožil ještě ve Vídni a nemohl slyšet jeho kázání, podle shodných výpovědí svědků téměř hromové, jako by se otvírala nebesa sama. Z téže kategorie je ovšem i to, jak si za našeho mládí zestárlí Reagan s Brežněvem zuřivě hrozili vzájemným zničením. Říkali jsme si, těm se to mačkají knoflíky, když už mají své za sebou – nakonec ale nestiskli. Zestárlý Franz Josef se dlouho zdráhal podepsat vypovězení první světové války, neboť dobře věděl, že podobně jako prohrál všechny předešlé, prohraje i tuto, a nemýlil se. Vidíme-li na starých záběrech zástup mladíků, jak jej bouřlivě vítá po návratu z Bad Ischlu a ve válečném nadšení řve „Serbien muss sterben!“, chápe člověk tu podivnou směs prozíravosti a zdvořilého cynismu, která lemovala poslední léta jeho života.

Měl bych teď, v pětadesáti, teprve pořádně rozjet kariéru, na jejímž startovním bodě bych se měl podle dobových představ nacházet? A je správná dobová představa o tom, že čas do čtyřiceti má člověk trávit zejména hrami a sebevzděláváním? Nezdělává se tak na generaci už šedivějších přerostlých fraciček, s nimiž bude obtížně k vydržení? A mám já tady na to čekat? Ale možná to vidím nemožně staromódně...

Císař František Josef I. (1830–1916) přijímá německou deputaci. Foto: Profimedia.cz

